

Cercul Literar de la Sibiu: Clarificari doctrinare si Momentul Manifestului

Mitul etnic, si alaturi de el mitul scriitorului mesianic-national, se concentreaza emblematic in figura si in poezia lui Octavian Goga, care murise la 6 mai 1938, inainte sa vada dezastrul la care va ajunge tara. In ianuarie 1942, se infiinteaza la Sibiu, cu material uman de la Facultatea de Litere si Filozofie, dar si de la alte facultati, Cercul literar studentesc Octavian Goga: al doilea moment important din pre-istoria Cercului Literar de la Sibiu. El functiona tot sub patronajul lui Blaga (ajutat de asistentul sau Zevedei Barbu), ceea ce presupune o solidarizare a tinerilor cu principiile sale. Nu era singurul cenaclu studentesc, el avand o concurenta in cel condus, la Facultatea de Medicina, de catre Victor Papilian vechi si fidel colaborator al Gandirii, si conducand revista Luceafarul (fosta revista a lui Goga) alaturi de D.D. Rosca, Olimpiu Boitos, Mihai Beniuc si Grigore Popa. Vor semna in paginile ei, chiar daca mai sporadic, Radu Stanca, Ion Negoitescu, Romeo Dascalescu si Victor Iancu, pe care ii vom regasi printre semnatarii Manifestului cerchist. Cercul Literar de la Sibiu se formeaza din aceste izvoare inca sovaielnice, aflate, la momentul respectiv, in umbra lui Blaga si a nationalismului ardelean. Pe fundalul alunecarii spre dreapta, in conditiile in care etnicul devine un argument forte, iar samantismul prolifereaza sub noi si culpabile forme, cativa dintre tinerii studenti sibieni vor proceda insa, de comun acord, la anumite clarificari doctrinare. Vazute retrospectiv, aceste evolutii par a avea o logica si mai stransa decat ele au avut-o in realitate, la momentul respectiv; cu toate acestea, e neindoielnic ca unii dintre studentii din jurul lui Blaga simteau, intuiau ca aveau nevoie, totusi, de alte repere. Trebuie subliniat inca o data ca, in constituirea Cercului de la Sibiu, contextul istoric este foarte important; or, in raportarea la acest context, modelul lui Blaga (si al lui Goga) incepe sa fie perceput ca insuficient, de nu chiar strain. Din cercul studentesc Octavian Goga, se desprinde, curand, un nucleu atras de profesorul Liviu Rusu. Sub egida Prietenii Seminarului de Estetica, studentii organizeaza acum conferinte publice, precum altadata tinerii de la Criterion, incheaga o formatie teatrala, cheama publicul la auditiile muzicale. Cateva dintre aceste voci, cele mai sonore si mai active, vor interpreta, foarte curand, o alta partitura. Cu toate disocierile lui Blaga, spatiul mioritic devenise, in publicistica epocii respective (si publicistica este cea care exprima cel mai fidel moda ce domina o epoca), un cliseu dezvoltat traditionalist, pe directia inchiderii in fata influentelor occidentale. Nici Goga nu mai putea reprezenta un model viabil, cata vreme el era astfel si in ochii dreptei pentru care esteticul ajunsese sinonim cu o tradare a etnicului si a eticului. Astfel ca, abia in acest punct, al anului 1943, dupa doi ani plini (1941 si 1942), de asimilari, renuntari si decantari succesive, cativa dintre tinerii studenti de la Sibiu se indreapta spre un alt model, pe care il percep ca revelator pentru propria lor logica estetica. Este vorba despre E. Lovinescu.

Pregatirea Manifestului are un aer usor conspirativ, iar redarea atmosferei pare o palpitanta poveste (intelectuala). Precizand numele noului model (E. Lovinescu), s-a inteles motivul principal al acestor preparative lente, facute de cativa dintre studenti. Anumite convingeri, pe de o parte, si forta personalitatii lor, vizibila inca de pe acum, ii apropie, in cercul studentesc heteroclit, pe Radu Stanca, Ion Negoitescu, Stefan Aug. Doinas (student de fapt la Medicina), Cornel Regman, Eugen

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

Todoran. Ei intentioneaza sa constituie o alta grupare, si o pregatesc, cum spuneam, intr-un aer usor conspirativ. Negoitescu isi da demisia din Cercul literar studentesc Octavian Goga, in primavara lui 1943: gest pregatit cu grija, acoperind de fapt o alta adeziune. Si iata ca, la sugestia lui Radu Stanca, el redacteaza un text, Ardealul estetic, care va fi publicat, sub forma unei scrisori catre E. Lovinescu, in ziarul Viata, la 13 mai 1943. Il redacteaza, fara a-l semna; semnatura este colectiva, afirmand astfel omogenitatea grupului, regasirea celor ce il compun pe niste linii directoare de conduita intelectuala si morala. Victor Iancu, E. Todoran, Cornel Regman, Damian Silvestru (pseudonimul lui Ion Negoitescu), Ovidiu Drimba, Ion Oana, Radu Stanca, Romeo Dascalescu, Stefan Aug. Doinas sunt cei noua semnatari ai scrisorii; sapte dintre ei, dupa cum am vazut, semnasera, in 1941, in paginile revistei Curtile dorului. Iata un fel de evadare in grup, de langa Blaga, inspre Lovinescu. Scrisoarea-manifest apare in Viata (ziar editat din initiativa Ministerului Propagandei, avand o rubrica speciala intitulata Din Ardealul romanesc), insotita de cateva cuvinte scrise de Dan Petrasincu; ea fusese inainte trimisa lui Lovinescu, care o si divulga publicului. Inca din subtitlul scrisorii-manifest (O scrisoare catre d. E. Lovinescu a Cercului Literar din Sibiu), se dezvaluie, asa-zicand, totul: complotul, destinatarul, si Cercul Literar insusi, care se prezinta prin ea lumii literare.

Tinerii sibieni se adreseaza lui E. Lovinescu in calitatea sa de critic, de mentor al Sburatorului modernist, si mai ales aceea de aparator al autonomiei esteticului. Disocierea de etic si etnic, pe care E. Lovinescu o aparase cu consecventa din epoca dominatiei samanatorismului si pana in momentul actual, de resuscitare a lui in ipostaze noi, este ideea de baza pe care isi construiesc demersul cerchistii. Textul este intitulat Ardealul estetic (s.n.), alaturare de termeni care, prin simpla ei incidenta, era de natura sa starneasca iritarea si chiar aversiunea celor din Ardeal pentru care momentul istoric apare oricum, dar nu unul in care sa fie recunoscuta si aparata autonomia esteticului. Este, de altfel, semnificativ ca Lovinescu insusi recunoscuse, in anii primului razboi mondial, ca o implicare a scriitorului, dincolo de turnul lui de fildes, este necesara in astfel de epoci hotaratoare pentru destinul neamului sau. Dar iata ca tinerii cerchisti vorbesc despre aceasta dimensiune, disociind-o, lovinescian, de etnic si etic, chiar in timpul convulsiilor istorice ale Romaniei, in timpul celui de-al doilea razboi mondial, si inca dintr-un Ardeal care fusese, de putina vreme, ciuntit prin Dictatul de la Viena. Mai lovinescieni decat insusi Lovinescu, in aceasta privinta, ei se expun, asadar, cu destul curaj, unor riscuri apreciabile.

Textul scrisorii publicate in Viata (dupa o amanare dictata de cenzura) va starni imediat un scandal in care etichetele infamante (de la istetii din Ardeal si pana la tradatori de neam) nu vor lipsi. In scandal este implicata si concurenta sibiana, revista Luceafarul condusa de Victor Papilian. Intr-un fragment dintr-o pagina de jurnal a lui Stefan Aug. Doinas, situatia creata la Sibiu este descrisa intr-un simpatic stil cvasi-reportericesc: Oana e cu noi, desi cu rezerva fata de Nego si Stanca. Ceilalti nu-s in Sibiu, nu stiu ce vor face. Grigore Popa ne-a amenintat procedura de intelectual! cu parchetul, pentru ca nu am fi cerc in scris ca persoana juridica si pentru o pretinsa problema bolsevica, fata de care am avea simpatii, in scrisoarea trimisa. Cred ca nu va face nimic, insa a reusit sa-l sperie pe Romeo (Dascalescu, n.n.). Eu cred ca voi cadea la Papilian si ca nu ma va mai publica in Luceafarul. Lovinescu i-a raspuns frumos lui Iancu. Noi intre noi ne asteptam chiar si

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

la Iagar (s.n.); Grigore e capabil de toate marsaviile. Din Banat, Petre Sfetca si Ion St. Udrea au aderat la noi, considerandu-se din Cercul Literar, printr-o c. postala trimisa lui Iancu. Hossu Petre, caraghios, a trimis la Viata o nota prin care spune ca el nu e cuprins in acel "Etc.", care urmeaza numelui meu⁹. Scandalul este, dupa cum se observa, mult mai larg, depasind spatiul intelectual sibian; iar raspunsul emotionat si emotionant al lui Lovinescu, dat tot sub forma unei scrisori (si publicat tot in Viata, la 27 mai 1943), nu face decat sa dea o si mai mare legitimitate demersului cerchist. Intre tinerii expeditori si ilustrul destinatar, comunicarea a fost perfecta. Frazele scrisorii cerchiste, textul insusi al manifestului arata, cat se poate de limpede, motivele acestei apropieri: Ideea politica si ideea nationala au o baza si o expresie eminentamente sociala, pe cand ideea de cultura, desi le corespunde in masura in care e contingenta factorilor de civilizatie, ramane totusi legata, in ce are ea suprem si esential, de omul ca individualitate si ca personalitate. Cele dintai supun pe om sistemului de incadrare, aceasta fiind functia lor intima si categorica, in vreme ce creatia de cultura inseamna act de liberare si de afirmare a personalitatii. Si tocmai fiindca e mai personal, actul de creatie spirituala convine unui cerc de receptare si asimilare mult mai larg, fiindca rasfrange ceea ce e mai general, ideea pura a umanitatii. (...) Samanatorismul, care era focarul cel mai periculos al confuziei intre ideea estetica, cea etica si cea etnica, parea infrant si sleit de orice vigoare; chiar neosamanatorismul revistei Gandirea, lipsit de un condei critic, nu prezenta o primejdie ce sa ameninte opinia publica literara. S-a intamplat asa ca dupa 1930, in urma unor imprejurari favorabile, de natura hotarat extraestetica si chiar antiestetica imprejurari provenite din curente ce bantuiau peste si dinspre culturi dinafara granitelor noastre, acel spirit samanatorist, al confuziilor mai sus amintite, sa renasca si inca cu o virulenta necunoscuta. Azi suntem in plin paroxism si opinia publica pare contaminata (...) in Ardeal insa criza nu reapare ca o imprejurare momentana, de influenta si de oportunitate extraestetica, ci ea se prezinta ca o permanenta, ca o stare de spirit retrograda si profund daunatoare evolutiei artistice. Staruie aici o adevarata obsesie ca opera de arta, precum orice opera de cultura, sa fie "cat mai romaneasca", si ca sa nu fie dubiu asupra caracterelor celor mai romanesti, mai specifice, se recurge la cultura populara, rurala, ca un mediu exclusiv de indrumare si imitatie, ca un orizont rasturnat in aceeasi incipienta primitivitate. E un abuz ce marturiseste lipsa grava a unei constiinte estetice si a bunului gust. Daca arta romaneasca in Ardeal a avut candva un caracter asa-zis "mesianic", reprezentat prin Goga, nu inseamna ca in acest episod de istorie literara se inchide formula definitiva a unei activitati mai schimbatoare, mai supusa evolutiei, ca oricare alta. Pentru ca nu i-a apartinut in trecut, romanul ardelean a suspectat si continua sa suspecteze, ca "neromanesc", orasul. Toate marile culturi s-au realizat insa in mediul urban, fie el national sau cosmopolit, si au reprezentat prin excelenta o semnificatie de urbanitate. Exaltarea ruralismului si a etnicului, de justificat in preocupari sociale, devine un viciu amenintator atunci cand tinde sa copleseasca fenomenul artistic, care nu-si poate afla ambienta culta si prospera, in sensul unei creatii majore, decat in urbanitate si in exclusivitate estetica. (...) Exemplele istorice ne arata ca o cultura majora incepe acolo unde formele colective si nediferentiate sunt inlocuite cu o creatie eliberata din magma comuna si strict individuala a personalitatii (...) Pentru noi literatura romana nu inseamna un fenomen inchis, petrecut intr-o tarmuire artistica, nu o contributie pitoreasca la etnografia europeana, ci o ramura tanara a spiritualitatii continentale, ramura strabatuta de aceeasi seva si incarcata de aceleasi roade, chiar daca pamantul in care s-au implantat radacinile e altul.

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

Cum observa Petru Poanta, prestigiul acestui manifest devine national o data cu scrisoarea de raspuns a lui E. Lovinescu. Mai ales ca, peste numai doua luni, marele critic se va stinge din viata. Lovinescu recepteaza apelul cerchistilor de a iesi dintr-o traditie sufocanta, si de a adera la o alta; el o si indica pe aceasta, critica, vorbind (chiar daca sub semnul intrebarii) de tinerii de la Sibiu ca despre a patra generatie postmaioresciana, aparatoare a autonomiei esteticului. Raspunsul lovinescian are o superba demnitate obosita: Afirmatia dvs. darza de a voi s-o rupeti sufleteste cu un astfel de climat neprielnic liberei evolutii a conceptului estetic si a eliberarii lui de sub hipoteci inacceptabile va face o cinste cu atat mai deosebita cu cat pareti a avea constiinta temeri-tatii gestului si a primejdiei ce poate contine pentru fiecare din d-voastra. Ideea autonomiei esteticului, dupa cum stiti, e o idee atat de simpla si de lichidata de elementele ei de controversa, incat nu mai are vreo actualitate in nici una din tarile occidentale de veche cultura si ea nu se mai pune nicaieri. La noi, dimpotriva, nu numai ca s-a pus de la inceputurile noastre literare, dar se pune si azi cu actualitate incomparabil mai sporita decat in timpul lui T. Maiorescu, pana a face irespirabila atmosfera necesara liberei creatii artistice. Pentru afirmarea mai mult teoretic decat faptic a acestui principiu de autonomie, un om de mare cultura si de mare autoritate morala si sociala, ca T. Maiorescu, rector de universitate la 24 de ani, membru fondator al Academiei Romane la 26 de ani, ministru la 32 de ani, a suferit zeci de ani atacurile inversunate ale unei prese dezlantuite (in buna parte ardelene) ce-l tratau de cosmopolit, de deznationalizat, de germanizat, de om vandut evreilor, pana intr-atat incat i s-a contestat si dreptul de a fi validat in Parlamentul in care fusese ales, ca reprezentand principii "abjecte", straine si antinationale. Despre mine ce v-as putea spune ca sa nu stiti? Eu n-am jucat nici un rol politic sau cultural si inca din tinerele am renuntat de buna voie si bucuros la o cariera totusi legitima, numai pentru a ma putea consacra unei activitati critice libere de orice constrangere morala, careia dv. li aduceti astazi o unda de simaptie si de stima magulitoare. Dupa o munca de 40 de ani, ce ar putea impune oarecare consideratie prin continuitatea si dezinteresarea ei notorie, ma vad la fel de descoperit tuturor atacurilor indarjitilor sau incepatorilor ca si in debuturile mele, am ramas un deznationalizat. Acum un an, in revista Convorbiri literare, unde m-am straduit odinioara, atata vreme, si pe al caror spirit "major" am pretentia de a-l continua, am citit articolul unui tanar, de al carui nume auzeam intaia oara, sustinand ca in momentele de fata, cand pier atatia eroi pe stepele Rusiei, oameni primejdiosi literaturii noastre nationale ar trebui puti la zid si impuscati. Iata ce va asteapta pe calea pe care ati apucat. (...) Sa fiti oare dv. elementele tinere, din care se va selecta a patra generatie postmaioresciana de aparatori ai autonomiei esteticului? Cum va raspund dintr-un sanatoriu, ochii mei s-ar inchide bucurosi peste aceste zori fericite.

Ca orice manifest, si cel al tinerilor cerchisti contesta niste realitati (culturale) pe care vrea sa le schimbe; el nu are insa violenta tipica manifestelor din secolul XX, ci este argumentativ, constructiv si alternativ. El propune, dupa cum se observa, aceasta alternativa: urbanitate si exclusivitate estetica. Inamicul numarul unu al cerchistilor este spiritul pasunist, adica acea prelungire anacronica in ochii lor a samanatorismului inceputului de veac, cu toate confuziile sale. Din nou se impune, mai ales in publicatiile ardelenesti, operata o disociere (maioresciana) intre etic, estetic si etnic. Mai ales ultimul element al triadei fusese creditat excesiv de neosamanatorismul revistei Gandirea, pentru care o literatura patriotica, nationala, rurala si ortodoxista este, prin aceste

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

atribute, si una valoroasa. Cerchistii se revendica in schimb de la Scoala Ardeleana, de la Maiorescu si Junimea, de la E. Lovinescu insusi, aparand miturile ratiunii si latinitatii, mutand accentul de pe rural pe urban si de pe creatia populara, pe cea culta, individuala, cautand sa exprime, in varianta personala, universalul. Trebuie remarcat insa ca, intre modernismul lovinescian si modernismul Cercului Literar de la Sibiu exista desi al doilea se legitimeaza prin primul o diferenta semnificativa. In timp ce modernismul lui Lovinescu reprezinta o sincronizare cu spiritul veacului (XX), asadar o manifestare pe orizontala, in sincronie, cel al cerchistilor constituie in termenii lor, precizati ulterior de Ion Negoitescu o restaurare goetheana, adica o recuperare pe verticala, in diacronie, a modelelor unei epoci trecute, exemplare (cea a lui Goethe si Schiller), o epoca clasica si istoric, si tipologic. Modernismul lor e asadar, de fapt, un fel de clasicism: un construct, un program estetic larg ce filtreaza intreaga creatie majora a umanitatii, pentru a retine in el, ca modele, momentele ei exemplare. In alt loc, Ion Negoitescu va vorbi de euphorionism: Ca fiu al Elenei si al lui Faust, in Euphorion s-au contopit spiritul grecesc, apolinic (limitele, ordinea elina) si fausticul modern al europeanului, adica dinamismul, avantul nesabuit. (...) Eu voi propune ca tinta a noastra pe acel Euphorion initial al lui Goethe, in care s-au armonizat ordinea, masura, regula greceasca si fausticul-romanticul germanic. Toate decaderile romantice contemporane, semne ale crizei si dezastrului, cum naturalismul si suprarealismul etc. sunt consecintele acelei rupturi din Euphorion. Noi sa propunem restaurarea goetheana. Poezia Cercului e pe aceasta linie. Iar delimitarile noastre intre genuri si intre valori au acelasi sens.

Cerchistii nu isi fundeaza, prin urmare, programul modernist pe sincronizarea cu veacul lor (caci, mai ales pe fundalul razboiului, tocmai de spiritul acestui veac vor ei sa se desparta), si nici pe restaurarea unui clasicism doctrinar, exclusiv si exclusivist, ci pe recunoasterea si restaurarea unor modele axiologice, topite intr-o sinteza personala. Acest modernism sui-generis, indreptat cu fata spre trecut (unul exemplar) individualizeaza Cercul Literar de la Sibiu. Este marca originalitatii sale doctrinare, in care selectiile valorice nu se mai fac neaparat in spiritul veacului, ci pe o verticala diacronica in care marile modele sunt atent filtrate. Iar samanatorismul, pasunismul sunt depasite printr-o adancire a demersului cultural, astfel ca, surprinzator, cerchistii, mai lovinescieni, cum am vazut, decat Lovinescu insusi, sunt acum si mai traditionalisti decat chiar traditionalistii. Stefan Aug. Doinas defineste bine aceasta particularitate: Baladescul nostru confirma dupa opinia mea traditionalismul ardelenesc al Cercului, care numai in mod nedeliberat, instinctiv producea realizari moderne. Numai ca noi, cerchistii, coboram cu traditionalismul nostru, mai jos, mai adanc, decat "pasunistii", care erau simpli imitatori. Intr-un anumit fel, poezia realizeaza mereu paradoxul de a se innoi prin reluarea de modalitati vechi. Adevarul este ca "Cercul" n-a produs nici o ruptura in istoria literelor romanesti, ci a crescut organic dintr-un trunchi alimentat de ethosul national¹³. Resurectia baladei, pe care si-o propun si pe care o apara inclusiv prin remarcabile creatii personale, le exprima asadar fidel demersul lor original, modernist-clasicist; e o buna concretizare a acestuia.